

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

КУЗЬМИЧ ОЛЕНА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 811.161.2'373:7.049.2:821.161.2-3'06

**МОВНІ ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО
В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ
КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Луцьк – 2015

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано на кафедрі української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Межов Олександр Григорович,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
професор кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Навальна Марина Іванівна,
ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди”,
професор кафедри документознавства;

кандидат філологічних наук, доцент,
Тиха Лариса Юріївна,
Луцький національний технічний університет,
доцент кафедри інженерної педагогіки,
психології та українознавства.

Захист відбудеться 31 жовтня 2015 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.02 у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 30 а, ауд. 407, м. Луцьк, 43000).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 30 а, м. Луцьк, 43000).

Автореферат розіслано 29 вересня 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор філологічних наук, професор

Н. М. Костусяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Універсальний характер комічного й до сьогодні викликає велике зацікавлення науковців. Його розглядали у різних ракурсах, зокрема, як естетико-філософське явище: А. Бергсон, Ю. Б. Борев, С. Б. Борисов, Б. Дземидок, І. Кант, Л. В. Карасєв, О. Ф. Лосєв, О. Н. Лук, Т. Б. Любимова, М. Мінчин, А. П. Московський, Д. П. Ніколаєв, Л. Н. Столович. Культурологічне навантаження комічного відзначали Л. В. Біла, М. М. Бахтін, Л. П. Іванова, В. М. Пивоєв, В. Я. Пропп. Як соціологічне явище комічне знайшло свій вияв у працях М. В. Бороденка, І. А. Бутенко, Л. І. Гришаєвої, А. В. Дмитрієва. У літературознавчому аспекті його проаналізували А. С. Бушмін, О. В. Долгушева, П. І. Майдаченко, Л. Є. Махновець, Т. М. Самойленко, Р. А. Семків, А. О. Щербина та ін.

Комічне відносять до мовних феноменів такі дослідники, як М. О. Бакіна, Л. І. Болдіна, С. О. Голубков, В. І. Карасик, Г. Ш. Кязимов, Л. І. Мацько, Ю. М. Пацаранюк, П. П. Плющ, Г. М. Поспелов, С. І. Походня, Б. Г. Пришва, В. З. Санников, О. Б. Шонь. Аналіз мовних засобів комічного на матеріалі творів зарубіжних авторів здійснили А. Є. Болдирева, Н. В. Ланчуковська, І. В. Лесик, А. З. Леськів, Л. М. Песоріна, О. Б. Шонь, а на матеріалі художніх текстів українських письменників – Н. В. Гуйванюк, О. М. Калита, П. П. Плющ, А. С. Попович, Б. Г. Пришва, О. С. Скорик, Т. А. Шульга, О. А. Шумейко.

Лінгвісти переважно вивчають мовні засоби комічного з акцентом на лексиці та фразеології, використовуючи для аналізу тільки прозові твори окремих письменників або певних літературних жанрів: романів (Ю. І. Білодід, А. С. Попович), повістей та оповідань (О. С. Скорик), гуморесок (Б. Г. Пришва, О. О. Чехівський), пародій (В. М. Вербицька), казок (С. І. Сотникова). Проте в українському мовознавстві досі не здійснено комплексного дослідження лексико-граматичних засобів творення комічного на матеріалі різножанрових прозових творів сучасної української художньої літератури.

Актуальність теми дисертації зумовлена потребою виявлення й системного лінгвостилістичного опрацювання сукупності мовних засобів репрезентації комічного у художньому творі, необхідністю залучення до наукового обігу широкої джерельної бази – різножанрових текстів сучасної української художньої прози, визначення в ній мовностилістичних особливостей різновидів комічного.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах наукової проблеми “Грамаітичні одиниці та категорії української мови” кафедри української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Тему дисертації затвердила Вчена рада Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 11 від 28 травня 2015 року).

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз мовних засобів вираження комічного в українській художній прозі кінця ХХ – початку ХХІ століть.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) опрацювати основні теоретичні підходи до проблеми комічного як соціолінгво-естетичного феномена;
- 2) установити спільні та відмінні ознаки різновидів комічного;
- 3) визначити лінгвостилістичні параметри комічного через призму основних термінопонять стилістики;
- 4) виявити характерні мовні засоби та форми вираження комічного в українській прозі означеного періоду;

- 5) схарактеризувати лексичні та фразеологічні засоби творення комічного;
- 6) з'ясувати роль займенників, числівників, вигуків та інших лексико-граматичних класів слів у забезпеченні комічного ефекту;
- 7) визначити стилістичний потенціал синтаксичних одиниць як репрезентантів комічного.

Об'єкт дослідження – різновиди комічного в мові української художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ століть.

Предметом наукового аналізу є функційне навантаження лексичних, фразеологічних, морфологічних та синтаксичних одиниць як засобів творення комічного ефекту.

Методи дослідження. Специфіка об'єкта і поставлені в дисертації завдання зумовили використання як загальнонаукових (індукція, дедукція, аналіз, синтез), так і спеціальних лінгвістичних методів дослідження. За допомогою *методу безпосереднього спостереження* конкретних мовних явищ виявлено основні лексико-граматичні засоби творення комічного ефекту у прозових текстах. *Описовий метод* дав змогу класифікувати, систематизувати і проаналізувати виділені лексичні, фразеологічні, морфологічні та синтаксичні одиниці в лінгвостилістичному аспекті. *Метод контекстуального аналізу* забезпечив можливість дослідити мовні засоби вираження комічного в контексті, з більшою вірогідністю визначити їхні додаткові семантико-стилістичні відтінки, які надають вислову гумористичного чи сатиричного забарвлення. Поєднання *методів зіставлення та семантико-стилістичного аналізу* допомогло з наявних у досліджуваних текстах лексико-граматичних засобів виділити ті, що створюють найкращий комічний ефект, тобто довести смислову доцільність та вмотивованість їх вибору автором.

Джерельною базою дослідження слугували прозові твори української художньої літератури кінця ХХ – початку ХХІ століть. Охоплено період із 1980 р. до 2013 р. Опрацьовано тексти різних жанрів, надруковані окремими виданнями або вміщені у збірках та сучасній періодиці, зокрема гумористично-сатиричному часописі “Перець”. Загалом проаналізовано понад 4 000 текстових уривків, дібраних шляхом суцільної вибірки.

Наукова новизна дисертаційної праці полягає в тому, що в ній уперше в українському мовознавстві на широкому фактичному матеріалі – різножанрових прозових творах сучасних українських письменників – комплексно проаналізовано мовні засоби творення комічного на лексико-фразеологічному та граматичному рівнях, зокрема виражальні можливості антонімів та омонімів, іншомовної та термінологічної лексики, евфемізмів, деяких власних назв; числівників, займенників, вигуків і звуконаслідувань; з'ясовано роль іменних присудків, однорідних компонентів, вставлених і парцельованих конструкцій у формуванні комічного колориту художнього твору.

Теоретичне значення дисертації пов'язане з тим, що пропонуване дослідження поглиблює теоретичні відомості про феномен комічного, його національний характер, визначає основні лінгвостилістичні параметри цього явища, показує значний виражальний потенціал і продуктивність різних мовних засобів творення комічного ефекту.

Практичне значення роботи полягає в тому, що теоретична основа виконаного наукового дослідження та весь систематизований фактичний матеріал створить вагомі передумови для написання підручників і посібників зі стилістики та лінгвістичного аналізу тексту. Результати дисертації можна використати в подальшому вивченні питань лінгвостилістики і лінгвістики тексту, у практиці укладання словників мови письменників,

у процесі викладання курсів стилістики і сучасної української мови, спецкурсів із вивчення виражальних мовних засобів у художніх текстах, а також для написання наукових робіт.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено на засіданні кафедри української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 13 від 29 травня 2015 року). Основні теоретичні положення і результати дослідження викладені в доповідях на звітно-наукових конференціях Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки протягом 2012–2015 рр., міжнародних наукових і науково-практичних конференціях “Межкультурные коммуникации: научные школы и современные направления лингвистических исследований” (м. Алушта, 2010); “Мова – культура – особистість” (м. Острог, 2010); “Межкультурные коммуникации: компетентностно ориентированное языковое обучение” (м. Алушта, 2011), “Мови і світ: дослідження і викладання” (м. Кіровоград, 2015), “Літературний процес: на перехресті глобалізаційних викликів” (м. Київ, 2015).

Публікації. Проблематику дисертаційної праці, її теоретичні і практичні результати викладено в 11 статтях, із яких 8 опубліковано у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному науковому виданні (Росія), 2 – у журналах, зареєстрованих у наукометричній базі РИНЦ.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (214 найменувань) та списку використаних джерел (141 найменування). Загальний обсяг дисертаційної праці становить 217 сторінок, обсяг основного тексту – 187 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, окреслено мету і завдання, об’єкт і предмет наукового аналізу, методи дослідження, вказано наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі “Теоретичні основи дослідження комічного в лінгвістиці”** проаналізовано соціолінгвоестетичну природу комічного, національний компонент у структурі комічного, основні вияви комічного, теоретичні підходи до проблеми комічного як лінгвістичного явища, мовностилістичні параметри комічного.

Учені давно намагаються зрозуміти дивний феномен комічного, але не можна сказати, що їхні спроби дуже вдалі: дискусії про сутність комічного, які виникли ще в античності, не припиняються й досі. Найчастіше предметом теоретичного аналізу стає взаємовідношення комедійного об’єкта і суб’єкта, який сприймає, тобто комічне розглядають іманентно, всередині себе. Цей шлях, безумовно, значно збагатив і просунув вивчення предмета, але до кінцевого результату не привів: точно не визначені межі терміна, немає чіткої класифікації засобів і способів творення комічного, немає єдиної теорії комічного.

На думку багатьох науковців, комічне – (від грецького *komikos* – смішний) – естетична категорія, яка відображає невідповідність між недосконалим, віджилим, неповноцінним змістом явища чи предмета і його формою, що претендує на повноцінність і значущість, між важливою дією і її недосконалим результатом, високою метою і непридатним засобом. Вияв і розкриття цієї невідповідності породжує почуття комічного. Комічне завжди смішне (у цьому полягає особливість його сприйняття), але не все смішне комічне. Сміх – завжди особиста реакція і не завжди суспільна. Водночас, на відміну від

смішного, комічне має соціальний і суспільний смисл, зв'язане з утвердженням позитивного естетичного ідеалу. Комічне породжує суперечності самої дійсності, тобто суспільні суперечності. Т. Б. Любимова вважає, що існує ще одна умова виникнення комічного, крім готовності сміятися: розуміння. Якщо щось незрозуміле, воно не може бути смішним. Естетична природа, соціальний характер виділяють комічне з широкої сфери явищ, здатних викликати сміх.

Дослідники комічного розрізняють ситуативний і мовний комізм. Джерелом першого, за В. І. Карасиком, служить невідповідність між реальною ситуацією та ідеальним уявленням про неї. Мовний комізм створюється за допомогою зображальних і виражальних засобів кожної національної мови. Точкою перетину цих типів комізму є літературні твори. Типологія комічних текстів тісно пов'язана з найбільш загальною типологією поділу всіх мовних текстів на художні й нехудожні. Відповідно до цієї типології, комічними можуть бути лише тексти з ознаками художності, тобто художнього, публіцистичного, епістолярного функціональних стилів, а також окремі тексти науково-публіцистичного та конфесійно-публіцистичного підстилів. Однією з ознак, які можна взяти за основу під час класифікації комічних текстів, є ступінь їх критичної наповненості. Відповідно до цього критерію розрізняють сатиричні, гумористичні та іронічні тексти та тексти з простим видом комізму. Тексти також бувають власне комічними, у яких уся структура підпорядкована створенню комічного ефекту, і з елементами комізму, у структурі яких можна виділити окремі елементи, прийоми, вкраплення комічного, але їх не можна назвати цілком комічними.

Комічне має чітко виражений національний характер, але спільність еволюційних світових процесів вносять в нього інтернаціональні елементи. За А. Бергсоном, національну специфіку комічного визначають такі чинники: 1) комізм ситуацій, який означає, що письменник як носій певної національної мови відтворює об'єктивну дійсність з погляду свого національного сприймання та змальовує в текстах творів національні типи характерів; 2) мовний комізм, який виявляється в тому, що спільні об'єкти висміювання в різних мовах репрезентують специфічні мовні засоби. Погоджуємося з О. М. Калитою, що національний компонент у структурі комічного пов'язаний з інтернаціональним, соціально-груповим та індивідуально-психологічним. Дослідниця висновкує про те, що неоднозначне сприймання людьми вербально виражених форм комічного викликане певними екстралінгвальними факторами. Серед них – умови історичного, соціального, національного та індивідуального плану. Їм властиво здійснювати великий вплив на утворення, розвиток і функціонування концептуальної та мовної картини світу окремого етносу.

В останні десятиліття значно активізовані різні підходи до вивчення проблеми комічного як лінгвістичного явища. Серед них домінує саме мовностилістичний аспект, відповідно до якого комічне розглядають на тлі таких категорій лінгвостилістики, як експресивність, експресивні різновиди мовлення, стилістичний контекст, мовна конотація.

Комічне завжди виразне, тобто **експресивне**, оскільки воно є виявом повного динамізму і суперечностей життя суспільства, яскравим відтворенням емоційних виявів людини, її почуттів, волі, інтелекту тощо. З категорією експресивності тісно пов'язане поняття виділюваного за характером наявних елементів експресії експресивного стилю, яке лінгвісти зазвичай не ототожнюють з поняттям функціонального стилю. Серед багатьох **експресивних різновидів мовлення**, виокремлених різними дослідниками, особливе місце

в художній прозі відведено (за П. С. Дудиком) гумористичному, сатиричному, саркастичному мовленню.

В основу **гумористичного мовлення** покладено стилістичний прийом комічного сприймання й відображення смішного в житті, характері людини – найчастіше в доброзичливому, жартівливому тоні. Гумористичний колорит створюють багато мовних засобів, серед яких найвиразнішими вважають такі: контрастно-комічні порівняння чи зіставлення певних фактів, ознак; невідповідність висновку тому змістові, з якого висновок природно мав би випливати; перебільшення реальних властивостей, якостей людей, тварин, предметів; вживання слів у значенні, яке не відповідає конкретній ситуації тощо. Гумористичне (жартівливе) мовлення супроводжується нерідко нотками доброзичливої **іронії** – стилістичного прийому, який полягає в невідповідності між прямо висловленим змістом і його легко вгадуваною прихованою сутністю.

Сатиричне мовлення, яке спрямоване на створення негативного ставлення до того, про кого (про що) йдеться, покликане різко викрити і засудити певних осіб (особу), їхні вчинки, якісь події, явища в житті. У цьому виді мовлення усталено звертаються до слів та словосполучень, за допомогою яких демонструють зневагу до потворних вчинків. З цією метою послуговуються глузливими епітетами, порівняннями тощо. Будова речень також своєрідна й розрахована на певну інтонацію. Особливо в'їдливе сатиричне мовлення називають **саркастичним**, яке є викривальним, часто сповненим крайньої ненависті, гнівного презирства, що виявляються не приховано, а прямо.

Комічне завжди **контекстуально** мотивоване. Стилiстичний контекст може охоплювати як окреме висловлення, так і складне синтаксичне ціле, і навіть весь текст. Це залежить від кількісного та якісного складу мовних і позамовних засобів, використаних для створення комічного ефекту. Стилiстичний контекст за рахунок нагромадження в невеликій частині тексту значної кількості стилістичних прийомів сприяє розширенню конотаційного змісту мовних одиниць. Додаткові семантичні і стилістичні відтінки можуть надавати вислову комічного (гумористичного, іронічного, сатиричного, саркастичного) забарвлення, яке з'являється завдяки асоціативно-образним уявленням, заміщуючи основне денотативне значення, внаслідок чого утворюються тропи та фігури.

Поняття **стилiстичного значення** як додаткового, супровідного до лексичного та граматичного значень мовної одиниці можна вважати близьким, синонімічним (але не тотожним) до поняття **конотація**. Зіставлення цих двох понять показує, що конотація – це ознака, властивість, здатність мовної одиниці, а стилістичне значення – результат, який породжений цією здатністю. До функційних стилістичних значень входять вужчі: оцінні, емоційні, експресивні та образні, сукупність яких здатна створювати також відповідний комічний ефект. Стилiстичне значення тісно пов'язане з контекстом, у якому виникає, розвивається і визначається.

Комічний колорит можуть створювати будь-які мовні засоби за певних умов їх уживання. Це пояснюється тим, що в мові відсутні спеціальні засоби для творення комічного ефекту, і письменники послуговуються відомим, узвичаєним арсеналом мовних ресурсів, а завдяки власній майстерності перетворюють їх на засіб комічного.

Другий розділ “Лексичні та фразеологічні засоби творення комічного” складається з одинадцяти підрозділів. Досліджуваний матеріал охоплює авторські неологізми, іншомовну та термінологічну лексику, антонімію, омонімію, полісемію, власні

назви (імена людей, прізвища, прізвиська, ергоніми, хремотоніми, топоніми), метафори, порівняння, перифрази, евфемізми, фразеологізми.

За допомогою **авторських неологізмів** влучно, образно і дошкульно висміюють недоліки поведінки людини. Неологізми такого типу змальовують негативні реалії через призму художнього авторського бачення. Для набуття комічного ефекту авторські неологізми утворюють різними морфологічними способами: префіксальним: *Розпресобачі сини і дочки!* (Є. Дудар); префіксально-суфіксальним: *І вийдуть із задуп'я окремі, чудом збережені постаті* (В. Діброва); – *Вип'єте зі своїми сопляшниками...* (О. Черногуз); *Люде мій славний! Як тебе затуркали! Як тебе задебілили!* (Є. Дудар); префіксально-суфіксально-постфіксальним: *...було так, що Хрущов відчув, що не встигне нахрущовствуватися* (Б. Жолдак); суфіксальним з використанням питомих та іншомовних суфіксів, а також суфіксоїдів: *О! Себто одразу почав із себе такого демократа строїть, яких я особисто називаю демонократами – сьогодні він комунога, а завтра вже гуманюга! Гуманяка!* (Б. Жолдак); *Влад геракливі містом* (В. Врублевський); *...і кожен сухорукий комплексант пнеться в Адами...* (О. Забужко); *Ще до того як фільм надійшов у прокат, виконавець головної ролі тракторозавра Хоми якийсь Джон Маккінлі став знаменитістю, його ім'я не сходило зі сторінок газет* (Є. Гуцало); *І в печінках сидить безкарна, розбурхана дурнократія* (Є. Дудар).

В авторських неологізмах, утворених способом основоскладання, комічність посилена переважно за рахунок переносного вживання, наявності в їхній структурі розмовної або іншомовної лексики, напр.: *Ми вже так звикли до того шкурудертія, що коли нема кому дерти із нас, деремо один із одного. Для регенерації нації* (Є. Дудар); *Що-що, а стихотехніка в нашій організації на висоті* (В. і Н. Лапікури); – *...Бий жглободром* (В. Діброва); *По-моєму, тут уже потрібні не політологи, а поліпталологи* (Л. Костенко).

Комічний ефект виникає також внаслідок: контамінації (концерт і консенсус): *Декорацію про суверенітет України вже прийняли. А ось до спільного “концертусу” не дійшли* (Є. Дудар) та буквеної, звукової, складової абрєвіації: – *То за яку дефіцитну продукцію виміняв прикрасу південно-корейську? – За ВВО. – А що це таке? В'ялені оселедці? – Та ось же вона, нетямо! – дзенькнув виделкою по пляшці Інокентій. – Вільно викапана оковита* (М. Пальчик); *ВІЛ-інфіковані (В. І. Леніним заражені)* (Є. Дудар); *У нас тепер дома цілий бабком* (Л. Костенко); *А кумачі і пердкоми згинули!* (В. Діброва). Трапляються в сучасних прозових текстах “комічні” авторські неологізми, утворені лексико-синтаксичним способом, напр.: *На запах лише досвідчені автоінспектори визначають, що водій випив: горілку, коньяк чи самжєне* (В. і Н. Лапікури).

Іншомовні слова стають перевіченим засобом комічного найчастіше за таких умов: додавання до іншомовного слова власного придуманого слова, яке має сприйматися як іноземне: –*Ти могла б без істерик, муттер-шмуттер!* (П. Загребельний); нагромадження іншомовних слів, зловживання ними: *Міс, мадам, мон шер, ай лав ю. Мозок запудрить, заканіфолить. І все. І чао, бамбіно* (М. Храмцов); поєднання в одному виразі іншомовних слів різних мов: – *Гоу хоум, падре, а то тебе гросмутер, бабуся тобто, по всьому місту аговкає* (З. Окон); використання неіснуючих слів, які своїм звучанням нагадують слова певної мови: –*Готі го арістос ятрос каї, – каже Єлена. – Хреяс тон ен моріог, – підтримує розмову Маріанні* (Ю. Винничук); поєднання в етикетному виразі українського й іншомовного слова: – *Прошу пардону, Грак, але у мене до вас ще одне питання: невже з*

Одеси до Києва будете вести пішки? (О. Черногуз); стилізації іншомовного слова під російське: *А як вони́таз поб'ється, тоді що?* (Б. Жолдак); неправильного називання мови, якою сказане іншомовне слово: – *Салют! Привіт від сонячної мами! Банжурчик, як кажуть японці* (Є. Дудар); тлумачення іншомовного слова з погляду народних звичаїв: *Інкогніто* – це приблизно те саме, як колись – парубкувати в чужому селі, де тебе ще не били (П. Стороженко); вживання виразу іншої мови в такому вигляді, у якому його було почуто: *Пост із скрипом* (замість постскрипtum) (С. Ципін); спеціальне спотворення вимови іншомовного слова: – *Дю-тю-ктив?* – обізвалася стара пані (В. Діброва).

Комізму ситуації вдається досягти за поєднання в одному контексті **книжно-термінологічної** і **розмовно-просторічної** лексики: *Тільки не треба посылатися на складності контролю, компетентності й таку іншу дурню* (В. і М. Лапікури); *Інші беруть жінок розумом. Всякі там лясц-переляси, розумні слова. Інфляція, емансипація, конфіскація. Наговорить їй казна-що. Сократ* (М. Храмцов); справжніх і вигаданих термінів: *Невже треба бути хтозна-яким мудрагелем, аби збагнути, що так званий "успіх" художника Іванова – це прямий результат впливів кітччу, спітччу, порнографії і олеографії на його творчість? Невже так звана увага до віршів Іванова не є безпосереднім наслідком метафоризму, елітаризму і занепадницького сумбуру в його творчому роторі?* (М. Рябчук). Схожий ефект створює вживання професійної лексики, що не стосується фаху, про який йде мова: *Ви кому цирк з перекидушками влаштували замість розслідування?* (В. і Н. Лапікури). Носіями комізму стають персонажі, які, копіюючи мову депутатів, використовують термінологічну лексику для обговорення буденних проблем, напр.: – *Хіба не бачите, що кури зайшли в мій регіон? Слідкувати треба!* – *Слідкуйте, краще, пані Параско, за своїм паном Миколою, щоб не заводив консенсус з кумою Маланкою, коли її чоловік, пан Степан, до свиней сторожувати іде.* – *Нехай вас моя номенклатура не турбує, пані Палажко. Зате ваш пан Грицько з паном Микитою додому на чотирьох приходять. Це всі сусіди констатують* (Б. Похилевич).

Антоніми відносять до важливих засобів комізму не тільки через їхні внутрішні значеннєві показники, а й тому, що антонімічні протиставлення не застигли й не обмежені. Автор може використовувати їх не лише за усталеною в мові схемою, а й залежно від особливостей власного світосприймання як контекстуальні одиниці. Антоніми, що функціонують у реченнях з комічним змістом, виражені іменниками: – *Геніально. Ви оригінал.* – *Ні. Тільки копія, але її так важко відрізнити від підробки* (О. Черногуз); прикметниками: *Наша легка промисловість – це важкі наслідки її застійної легковажності* (Л. Сухоруков); займенниками: *Він [Ховрашкевич] говорив про все і ні про що* (О. Черногуз); дієсловами: *Друзі мої! Спасибі вам за те, що мене висунули! Значить, ви повірили, що я ще не зовсім "пропаца сила". Недруги мої! Спасибі вам за те, що ви хочете мене "засунути"!* (Є. Дудар); прислівниками: *То керували вертикально. Тепер будуть керувати горизонтально. Лежачи, чи що?* (Є. Дудар).

Антонімічні пари утворюються на основі таких значень: конфігурації (зовнішнього вигляду): *При здивуванні робилося [лице Панчішки] еліпсоподібним (вертикально), при посмішці і запобіганні перед Ковбиком – теж еліпсоподібним (горизонтально)* (О. Черногуз); якісного складу: *Новий уряд – із старих членів* (Є. Дудар); часового проміжку: *Те, що на "дикому заході" наживають за вік, вони – за рік* (Є. Дудар); завершеності і незавершеності дії: *Мужсва з верхньою освітою. Від села утекло, а до міста не добігло* (О. Черногуз); міри: *Хто має право, нам, людям, визначати мінімум? Ті, що собі*

призначили **максимум**? (Л. Костенко); Головне для нього – мінімальне навантаження. Він доводить до **максимуму** ту частину роботи, яка помітна, й зводить до **мінімуму** роботу взагалі (О. Кротков); біблійних понять: *Хочу маленького **раю**. Натомість маю **пекло** кухні з безсоромними бабиськами* (В. Слапчук). Поєднуючи протилежні за змістом, несумісні, контрастні поняття майстри гумору та сатири утворюють оригінальні оксиморони, якими підкреслюють внутрішню суперечливість висміюваних явищ: *А **постійно тимчасовий наш уряд** цього не бачить* (Є. Дудар); *Слава Богу, **світле майбутнє позаду*** (Є. Дудар), а також застосовують прийом антонімічної іронії: *Його не візьмеш голими руками: **Слабка тварина – сильна колючка!*** (М. Сороченко).

Омофони, омографи й омоформи – один з найчастіше вживаних засобів словесної гри, створення каламбурів і різних комічних ефектів, наприклад: *Є й такі – не секрет, – що й досі ще думають, буцімто культура – це **культ “ура”*** (В. Козоріз). Для творення комічного ефекту омонімічні пари можуть бути сформовані, зокрема, словами із семантикою: короткого одягу і вибухового снаряду: – *Ви бачили, в якій спідничці стояла Зося? Яка **міні!** На такій **міні** ви підірватися можете...* (О. Черногуз); імені та назви людини негативної поведінки: – *Ви **хам!** – Ви мене з кимсь плутаєте! Ні до **Хама**, ні до **Іагофета**, як і до **Сіма**, я не маю ніякого відношення* (О. Черногуз); імені та професії: – *А лікаря свого привезли? ...по-народному – **лора**. – А у вас хіба немає? – У нас є **Лора**. Практикантка з медінституту* (М. Прудник); витвору мистецтва (статуї величезних розмірів і под.) або кого-, чого-небудь виняткового своєю величиною, важливістю і суцвіття рослини: – *Ну, ви **кóлос**, **Грак!** – Не **кóлос**, а **колóс**, – поправив його **Грак**. – Ставте правильно наголос* (О. Черногуз); різних видів діяльності: – ***Припускаємо**, я – Конкретний. – **Припускає** корова молока, коли корми підходящі, – засміявся **Гриша*** (П. Загребельний). З такою ж метою використовують письменники й **полісемію**, поєднуючи в одному контексті: лексеми з позитивним і негативним забарвленням: – *Якщо **не потягну**, то оберете іншого на альтернативній основі. – Хе... **Не потягне...** Ще й як **потягне!** У застійні часи усі **тягли**, то й **Петро** навчився. **Потягне**, доки є що* (І. Токарчук); номінації абстрактних понять і конкретних предметів: *Взагалі більшість отих передвиборних **платформ** нагадували **платформи** звичайного поїзда* (Є. Дудар).

Вагомий “заряд” комічного мають **імена, прізвища та прізвиська** людей. Називання членів родини на однакову початкову літеру з метою престижу, скорочене вживання імен, використання різних власних назв для іменування однієї особи, поєднання в одному значеннєвому ряду біблійних і українських імен тощо сприяє посиленню комізму ситуації, напр.: *Говорив Панчішка економно і скорочено. Імена своїх родичів вимовляв теж у скороченому вигляді: **Лока, Мака, Зіка, Віка**. Траплялося й коротше: **Зі, Ма, Йо, Ло**. – **Ло**, – казав він, звертаючись до сестри **Лори**, просила **Йо**, щоб ти трішки побула з **ма...** У перекладі на нормальну мову це означало: “**Ларисо**, просила **Майоліка**, щоб ти трішки побула з **мамою**” (О. Черногуз). Прізвища і прізвиська забезпечують комічні характеристики людей за моральними якостями й розумовими здібностями, особливістю вдачі, поведінки, роду діяльності, специфікою мовлення, зовнішності, уподобань та ін., напр.: – *Характер у нього, товаришу **Гнилосоурденко**, ваша копія* (М. Петросюк); *Та ніякого “потім” у цьому нудному городі катюга не мав: **Оникій Бевзь**, художник свого діла, мучився без роботи* (О. Ільченко); *Минув якийсь час. Кудись зник наш **Курило-Кадило**. Подумав: чи не докурився чоловік, як то кажуть, до ручки?* (М. Пальчик); *Сева **Відрижко** – п’яниця і хуліган* (М. Білкун); *Зуміли ж вони назвати **Крайлюкового тата**, приміром**

Париж-Дакар, бо той якось смішно їздив на “жигулях” (І. Карпа); За нею [Лукією] вступив до кузні й цехмайстер гончарів, старий Саливон **Глек**, добрий друг Іванища та його білявенької Анни (О. Льченко); Скільки треба було поетові **Чорноротьку** написати рядків чи й цілих віршів, аби стати відомим? (М. Терен); Анку ж прозвали **“Пулеметчицею”** за те, що в неї рот не закривався ніколи. Ти їй слово, а вона тобі – десять (А. Дімаров); Я маю телефон Нелі з “Ювелірного”, вона, здається, контактує з **Черевачем** із “Меблів” (С. Павловський); Називався Фіма Пріцкер, на прізвисько **“Шкаф”**, по-нашому **“Шафа”**. Був **грубий і широкий** (Ю. Винничук). Комізм прізвища посилюється від пояснення етимології самим автором твору: Був тут Самійло **Кішка**, який обдирав **котів** і здавав шкурки як пушину. Дем’ян **Многогрішний** ходив до чужих молодиць, поки йому нам’яли боки. Іван **Брюховецький** мав таке черево, як ночви завиширки (П. Загребельний).

Нерідко майстри художнього слова досить вдало висміюють бажання персонажів змінити своє прізвище на іноземне шляхом використання апострофа, зміни наголосу, заміни літер, додавання частин слова тощо, напр.: Він [роздатчик] говорить, що походить з ірландської шляхти, і вимагає, щоби його прізвище **Окіст** писали і читали **О’Кіст** (В. Пальцун); – Ні, **Чупрінá**. Наголос на «а». То прізвище мого батька **Чупрінá**, – поправила Єва, а я **Чупрінá** (О. Черногуз); Одним дають прізвища, другі змінюють їх самі. Коли **Баранецький** у прізвищі другу літеру «а» заокруглив на «о», він став уже не Баранецьким, а **Баронцьким**. Бачте, що інколи з людиною робить одна маленька паличка: прізвище ваше уже походить не від барана (ovis), а від барона (О. Черногуз); – Панімаєш, – скривився Гриць. – Как тебе это доходчиво пояснить... Моя хвамілія січас не **Сало**, а **Саловйов** (Є. Дудар).

Комічний відтінок **ергонімів** найчастіше може виникати внаслідок невідповідності назви організації її діяльності: Зухвала спроба пограбування **“Крадобанку”** сталася серед білого дня (Ю. Ячейкін); Приємна звістка надійшла з виробничого об’єднання **“Лопухтранс”** (Г. Шиян), а також за умови їх уживання як авторських неологізмів, фразеологізмів, крилатих висловів, оксиморонів: – Справа в тому, що основним спонсором **“Крокви”** є комерційний банк **“Рядноїнвестобдерибанк!”** (Г. Шевела); ...кафе **“Під мухою”**, лазня **“Несподівані дрижаки”**, хімчистка **“Без плям – ні кроку”** та витверезник **“Алло, ми шукаємо талантів”** (О. Черногуз); ...керівник рекламної агенції **“Чиста пляма”** нарешті придбала **“фірмову”** газету... (Є. Положій).

Комічний ефект **хремотонімів** виявляє себе переважно тоді, коли автор висміює розумову обмеженість, запобігання перед іноземним, засилля в українських кінотеатрах фільмів, побудованих на сексі, насиллі і жахах тощо. Напр.: **“Собор Паризької богоматері”** читали? – Ні, – кажу, – я релігійних книжок не читаю. Я невіруючий (Є. Дудар); Та не сексом єдиним живе сьогодні кінопрокат. **“Народжений вбивати”** (США), – читав я далі. – **“Одного разу вкушений”** (США) – комедія з вампірами, **“Скорпіон-громовержець”** (США) – фільм жахів, **“Вампір опівночі”** (США), **“Дрижаки в колінах”** (США), **“Прикуси кулю”**, **“Незаконне вторгнення”** (США) – зіграє рапсодію на ваших нервах... (М. Прудник). Прозаїки нагромаджують також в одному контексті й **топоніми** з комічною мотивацією, напр.: Мені, повірте, не хотілося б народитись у **Шмиглях** чи в **Ряшках**, не хотілося б парубкувати в **Коровинцях** чи в **Коростуватому**, не хотілося б женитись у **Костогризному** чи в **Бабському**. І я щиро вдячний долі, що тільки чув, а ніколи не жив у **Безкровному**, **Безлюдівці**, **Безпалівці**, **Безп’ятному**, **Безсалівці**,

Безсокирному, Безуглівці, бо, здається, в селах із такою назвою так і остерігайся, що не матимеш пальця, п'яти, сала, сокири (О. Гуцало).

Виразного комічного змісту автор досягає уживанням “несумісних” **метафор** з наявністю в складі метафоричної одиниці різногалузевої термінологічної лексики, зокрема документознавчої, суспільно-політичної, медичної, природничої: *А ще народ питає, чи не пора б вам зробити в парламенті інвентаризацію депутатів?* (Є. Дудар); *Це ж не народ, це жертва історичних мутацій* (Л. Костенко); *Пережили татаро-монгольське іго, пережили трьохсотрічне “братерство”, переживемо й синдром нерозлучності* (Є. Дудар); *Шизоїдний селъ свідомості заливає суспільство* (Л. Костенко); *У нас екологічний вибух чиновництва. По стільки чиновників на душу населення, що вже не вистачає душ* (Є. Дудар). Як яскравий мовний засіб комічного використовують також контрастні синекдохічні номінації, які переважно вказують на частину тіла замість особи: *...постала переді мною ота мордяка, постало могутнє черево, підперезане широким, як безмежний обрій, ременем* (Є. Гуцало).

Комічну інформацію у зміст художнього твору вносять **порівняння**, особливо коли зіставляють реалію з назвами предметів побуту, рослинами й тваринами, відомими літературними персонажами тощо: *Як мовиться, у кожного чоловіка своя карма: хтось живе, як вареник у сметані, а хтось, як бичок у попільниці* (В. Слапчук); *Коли Бубон роздягався або гуляв пляжем, він скидався на величезну картоплину на двох сірничках: тудуб товстелезний, а ноги короткі* (О. Черногуз); *Та [Лаура] була лагідна і загадкова, а моя [дружина] вже, як кобра, просто сичить* (Л. Костенко); – *Певна річ, мене знову понесло, як мого улюбленого Остапа Бендера, але то від нервів* (В. і Н. Лапікури). Особливо комічними стають тексти, “нанизані” порівняннями, в основі яких слова різних семантичних класів, що створює народно-розмовний комічний колорит: – *О, сів, як більмо на оці, – сказав один. – О, сів, як чиряк на боці, – додав другий. – О, сів, як квочка на яйцях, – не змовчав третій...* (Є. Гуцало).

Письменники усталено використовують **перифрази** в текстах гумористичного і сатиричного спрямування. “Заряд” комічного в них залежить передусім від уміння автора правильно застосувати знання образних засобів української мови і доцільно замінити назву предмета, явища, дії чи ознаки описовим мовним зворотом, напр.: – *У мене такі збройні сили, – показала вона [Захарівна] кулаки, – що один крок не так ступиши, і ти в полоні* (І. Сочивець); *“Отакої! От тобі й Хома! Та я б оце і сам переживення, так ото ж свій міліціонер в спідниці!”* (Григорій Тютюнник); *На ялинкових площах продаються жертви санітарних порубок* (Л. Костенко); *Привезли туди. У вічний гуртожиток з постійною пропискою* (Є. Дудар) – мова йде про цвинтар; *Він [генерал] син їхнього племені – у молодості намахався, як ти кажеш, рябим дишлом на трасі “Москва–Сімферополь”* (В. і Н. Лапікури); *Дійшла черга й до відеокамери: – І на ‘кий біс тобі, Йвановичу, ота японська трахомудія?..* (М. Прудник). Комічно забарвлені перифрази увиразнюють текст, посилюють його експресивні можливості, дозволяють оцінити почуття гумору письменника, побачити, які явища чи предмети він вирішив зобразити в комічному ракурсі, модифікувавши для цього просту думку.

Евфемізми використовують з комічною настановою для прихованого, пом’якшеного позначення аморальної поведінки, лайливих, непристойних слів, замість їх безпосереднього називання, напр.: *То чого ж ми з вами такі делікатні? Чому злодія несміливо називаємо несуном? Брехуна – обіцяльником? Ледацюгу – інертним? Братопродавця –*

інтернаціоналістом? (Є. Дудар); *Вони з'являються разом із сутінками – нічні троянди наших вулиць* (Ю. Винничук); – *Кубрячили, мабуть, а зараз напевно, канудить?* (О. Черногуз); *Олекса підводився, вивергаючи, як вулкан магму, такі словонагромадження, що без попередньої репетиції й не вимовиш* (Г. Шиян); *Сторожук трохи отямився і для відновлення рівноваги послав навздогін кілька загальнозживаних у таких випадках побажань* (П. Стороженко). Заміна слова іншим, пом'якшеним, виразом зумовлена також необхідністю конспірації або приховування певних фізіологічних потреб людини: *Так, наприклад, коли треба було позбутися одного високопоставленого іракського військовослужбовця, дирекція ЦРУ порекомендувала своїй іракській філії: “змінити стан його здоров'я”* (М. Білкун); – *Куди, питаю, так поспішаєш у робочий час? – Нахились, – каже. – Ближче, до вуха. Диктую по літерах: “Віктор, Трохим, Уляна, Аничка, Леонід, Еразм, Тимофій”. Зрозумів? Ні? На дозвіллі подумай...* (О. Черногуз).

Правильний вибір **фразеологізмів** також уможлиблює влучне висміювання негативних явищ дійсності. Комічний акцент художнього твору підсилюється, якщо автор вживає у ньому фразеологізми живої народної мови, напр. – *Сам ти завжди зостаєшся з носом, – захищає Лариса свою подружку* (В. Слапчук). Комічний зміст формує сприймання фразеологізмів як слів вільного вжитку: *Тоді мама крикнула: “Тільки в сторожів нічна служба. А ти Ірку пасеш вечорами!” – А я ніколи не бачив, щоб тато скакав у гречку. І щоб Ірку пас. Хіба вона корова, що їй пасти треба?* (І. Сочивець). Комічності інформації вдається також досягти за рахунок розширення фразеологізму іншими словами: *Нашого цвіту по всіх борделях світу* (Л. Костенко). Комічне навантаження авторської сентенції помітно зростає, якщо в ній компоненти стоять не на звичному місці: – *Як казав один – не поспішай поперед батька до роботи, робота – не лід, до вовка не втече, – мудро усміхнувся дід Кіндрат...* (В. Дрозд). Оригінального звучання набувають фразеологізми за умови, коли вони реалізуються як міркування автора: *А з того каміння, що за пазухою, держави не збудуєш* (Л. Костенко). Автор формує фразеологізм комічного змісту також за умови власного “розкодування” семантики фразеологізму, коли фразеологічний вираз стає схожим на такий, який має не переносне, а пряме значення: *Герой новоспеченого твору був еталоном подружньої вірності. Він не тільки не скакав у гречку, а навіть не їв гречаної каші. Заодно пшоняної і перлової. Принципово* (Г. Шиян).

Виразного гумористичного спрямування набувають фразеологізми, які доповнюють словами, не характерними для описуваної ситуації: *А вона до мене з криком: “Ти ще мале й дурне, то не суй свого мокрого носа в справи дорослих”* (І. Сочивець). Автор може внести комічний відтінок у структуру фразеологічної одиниці в тому випадку, коли перетворює заперечну конструкцію на стверджувальну, напр.: *Словом, і богу свічка, і чорту кочерга* (Є. Дудар). Фразеологізм стає засобом комічного, якщо названий у ньому предмет модифікується за розміром: *...Масик міг підкласти якщо не свиню, то принаймні порося* (О. Черногуз). Схоже спостерігаємо, коли фразеологізм розширюється за рахунок внесення нового компонента, кількісний вимір якого змінюється: – *Ну що, панії? У п'ятдесятьох грамах коньяку горя бабського не втопиш. Може, ще по п'ятдесят?* (В. Слапчук).

Третій розділ “Грамматичні засоби реалізації комічного” складається з десяти підрозділів. Грамматично-стилістичний аналіз охоплює займенники, числівники, вигуки та звуконаслідувальні слова, присудки, однорідні члени речення, звертання, вставлені й парцельовані конструкції, питальні речення та діалог.

Кожен **займенник** стилістично специфічний, що й уможливило його використання у багатьох функціях. Саме в контексті займенники розкривають усі свої відтінки й значення, насамперед емоційно-оцінні, що робить їх дієвим мовним засобом творення комічного. Комічного навантаження можуть набувати всі значеннєві групи займенників, зокрема й субстантивовані: особові: *Біля порога стоїть... Дідько його розбере, хто воно стоїть* (І. Сочивець); зворотний: *І кожен дивиться на мене. А думає про себе. Премію собі. – Мені вимпел “Передовик виробництва”. Собі – орден. Мені – цінний подарунок. За три карбованці* (Є. Дудар); присвійні: *Не усвідомлює чоловік, що в Саврані продовжує діяти один основний закон – “Все для людини, все на благо людини!” Якщо це – своя людина* (В. Бондаренко); питально-відносні: *Ти ще не встиг опустити штани і показати, що болить, як тебе шокують: – Що даєш?* (Є. Дудар); вказівні: *Те, що у нас зветься елітою, роздає саме собі національну премію “Прометей-престиж”* (Л. Костенко); означальні: *У Києві Яків викрив для себе, що пекло є і що пекло – це інші* (Л. Дереш); заперечні: *Та буває, що статура богатырська, а душа рабська. Або “нікакая”* (Є. Дудар); неозначені: *Мова солов’їна, а тьохкають чортзна-що* (Л. Костенко). Займенники **я** і **ти** можуть бути введені в основу новотворів, які посилюють експресивність висловів: *Товариш Жмак був представник обласний. І не з племені Якалів, представники якого те й знають, що грозяться: ятобіпокажу! ятобідам! А з породи Тикалів, у якої трохи кращій словник: Туменезаспіваєш! Туменезатанцюєш!* (П. Загребельний).

Числівник має здатність самотійно або в поєднанні з іменником служити засобом висміювання людських вад, наприклад, кар’єризму: *А сунула їх тьма-тьмуца. Масове вождевіявлення. На 450 парламентських стільців претендувало близько семи тисяч кандидатських сидниць. Були й такі, що в одне крісло не втиснеш* (Є. Дудар); пристосуванства: *– Ясна річ: там я нічого не робив за двісті, а тут нічого не роблю за триста* (В. Скобельський); жадібності: *Фуражир Ілько Дзюнька (місце за столом займав за двох, тив за трьох, їв за чотирьох) сказав наздогад буряків, щоб дали капуста* (Є. Гуцало); розумової обмеженості: *Так цей інтелігент якомсь говорить: – Знаєте, первісні люди користувалися двадцятьма словами. – А ви, кажу, – користуєтеся трьома* (Є. Дудар).

Комізму ситуації сприяє нагромадження в одному контексті **вигуків**, які передають різноманітні емоції, їх контраст: *–Ух-х-х-х... Гм-м-м-м... Ой-й-й-й-й... Н-н-н-н-у-у-у... Ти знаєш, Іринко, ти ж сама бачила, купа роботи, ваші контрольні треба перевірити... с-с-с-с...* (Л. Дереш). Нерідко вживані й субстантивовані вигуки, за допомогою яких письменники висміюють людські вади: *І якраз у цю мить десь здалеку-здалеку долинуло чи то “Ах”, чи “Ай”, чи “А мать його!”* (Г. Штонь); *Поза очі Діму обзивали “психо-хологом”, тому, що він сміявся високо й дзвінко, так що було виразно чути кожне “хо-хо-хо!”* (Л. Дереш); *...по селах східних областей України школярки не вітаються “Доброго вам здоров’я”, “Добридень”, “Добривечір”, а кидають крізь губу: “Драсьце вам!”* (Є. Дудар). **Звуконаслідування** використовують як для осуду негативної поведінки, так і з метою викликати доброзичливий сміх у читача, пор.: *Гнатко миттю перехилив пляшку в рот і наступні кілька секунд не чув нічого, крім заспокійливо булькання: гл-буль-гл-буль* (П. Загребельний) і *– Гав, гав-гав! – стримано підгавкував відвідувач, коли, ніким не поміченим, проникав на Парасчине подвір’я* (І. Сочивець).

Синтаксичні одиниці виявляють свої комічні властивості у взаємодії з лексичною семантикою. З іншого боку, навіть найвиразніші лексичні засоби набувають максимального

комічного ефекту саме у синтаксичних структурах. Оцінні **присудкові** конструкції, використовувані як мовний засіб комічного, наділені особливою експресією, якщо до їхнього складу входять: перифрази: *Досить сказати, що директор – це втілення адміністративної системи, це “зłodий в законі”, який тягнув зі школи все, що можна, користувався в учнів великою повагою* (В. Шнайдер); контекстуальні антоніми: *Начальники – голосні. Клерки – приголосні. Підлеглі – шиплячі. Алкоголіки – йотовані. Усі решта – під’язичні* (Є. Дудар); фразеологізми: *Мама ж сама казала: Анатолій Петрович – дурень царя небесного, Олександр Петрович – Грицьків батько – осел неотесаний, Сергій Сергійович – дядя Серьожа з лисою головою – безголовий йолоп* (О. Черногуз); сленг: *...захмелілі петеушники й десятикласниці почали обмінюватися першими дружніми репліками і компліментами: – Це... як його... ну, це саме.. Ось ти, ну ти, **кльова** морделька.. Тебе це як? Ну, відпадний **кайф*** (В. Чепіга); емоційно-оцінна та знижена (вульгарна) лексика: *Але втомлена жінка під вечір – це вже **стуна**. А коли ще й задубіла в роздратуванні, то це вже ціла **метера*** (Л. Костенко); *Тут так: або усе – **лайно**, або **лайно** – це також форма **благодаті*** (В. Діброва).

Комічності змісту речень з **однорідними членами** сприяє те, що вони можуть містити семантично різнотипні слова, часто непоєднані за значенням, а також навмисно порушений автором порядок компонентів, напр.: *Вперше в Україні така політична іділія: об’єдналися **ліві й праві, сірі, білі й волохаті**, всі вимагають правди, всі несуть **транспаранти*** (Л. Костенко); – *Ви тільки послухайте: “Хлібозавод на постійну роботу запрошує жінок для виготовлення **хлібобулочних ідецій та сюзарів**”* (О. Черногуз). Однорідні члени речення можуть утворювати відкриті ампліфікаційні чи градаційні змістові ряди, як багатосполучникові, так і безсполучникові, що уможлиблює їх використання як засобу накопичення негативних реалій з метою висміювання, напр.: *До того ж діялося це на Оболоні, яка, усім відомо, – суцільний Вавилон після падіння горезвісної вежі: **ні тобі магазинів, ні світла на вулицях, ні тобі порядку, ані транспорту нормального*** (В. і Н. Лапікури); *“**Салояди, м’ясояди, яйцяди! Винолюби, женолюби і прочая** ізобретенія земледелія і животноводства!”* (В. Даниленко). Комічного забарвлення вислову надає надмірне, навіть набридливе, вживання логічно невмотивованих однорідних компонентів.

Комічне навантаження **звертань** зумовлене їх лексичним наповненням, кількістю, інтонацією та контекстом. Насамперед емоційно-забарвлена, образна лексика у структурі звертання допомагає схарактеризувати адресата мовлення як позитивно, так і негативно, з різною почуттєвістю, емоційністю, пор.: – *Тільки до тебе, мій **коханий кнурику**, – зацебетала пані і так легко перескочила на руки обозному, мовби в ній було не п’ять пудів, а два* (О. Ільченко); – *Віддихай, моє **лисеньке сонечко**, коли стомився, – казала й Роксолана чоловікові, налягаючи на найсолодші низи свого, як ми тепер би сказали, **контральто*** (О. Ільченко) і ***Апаратна тварюко!** Якщо ти читаєш ці рядки, постарайся зрозуміти, ким ти є* (В. Шнайдер); ***Розпресобачі сини й дочки! Душепродавці й братопродавці! Паскудні мити й прислужники катів та гнобителів України! Духовні кастрати і самого Люципера пірати!** Чи знаєте ви, чим людина відрізняється від свині?* (Є. Дудар). Що семантично та інтонаційно вагоміші звертання, що більша їх кількість, то сильніша експресія мовлення, а отже, потужніший комічний ефект усього вислову.

Нерідко гумористичний, сатиричний чи іронічний зміст зосереджений не в основному висловленні, а у **вставлених конструкціях**, які доповнюють чи уточнюють

попередньо сказане комічною характеристикою персонажів за вдачею, віковою ознакою, зовнішнім виглядом та ін.: *Всі ці гуцульські сусіди щось роблять своїм ворогам (ворог – це той, хто перекопав тобі межю земельної ділянки на свою користь чи не втруїв свого пса за лякання твоїх курей)* (І. Карпа); *Тітонька (а за віком, за комплекцією і за сімейним станом – баба) каже: – Мене звати Антоніною* (О. Черногуз); *А фуражир Ілько Дзюнька (плечі – мов коромисло, груди – мов двадцятивідерна діжка, ноги – мов рубані з граніту стовпи) має, на жаль, фізію таку, що ні людям не показати, ні самому подивитись* (Є. Гуцало). Підсиленню комічного тла оповіді сприяють вставлені речення, різні за структурою, метою висловлювання та інтонаційним оформленням: *Спогади напливають тоді, коли ви починаєте лаятись через кожну дрібницю: пересолений борщ (вари сам!), пересмажену картоплю (ходи в їдальню!), волосся (треба було без волосся брати!), миття підлоги (а ти не можеш?), чистку черевиків (треба було на служниці одружуватися!), костюмів (а що ж ти робитимеш?)* (О. Черногуз).

Поділене на значеннєві сегменти (парцельоване) речення стає засобом комізму, якщо в його складі наявні увиразнювальні мовні засоби, передусім пароніми, фразеологізми, метафори, оксиморон: *“Плюралізм. Від слова плювати”*; *А тепер вибирай: даси – посадять, не даси – понесуть. Ногами наперед. У квіточках; Проте [Курочка] не був певен, що вона не старатиметься втягнути під поїзд його. Під поїзд помсти; Підійшов ангел. З міліції* (Із творів Є. Дударя).

Значну комічну виразність мають “нанизані” в одному контексті риторичні питання, які багаті на емоційно-експресивні оцінки: *Хочеться спитати “нелюмпенизованого” чиновника: хто ж повинен насамперед дбати про українську культуру, як не українська держава? Японія? Чи Об’єднані Арабські Емірати? Може, Росія передусім дбає про українську культуру?* (Є. Дудар), особливо якщо в них закладений алогічний зміст: *Ти весь час: “Партійне майно, партійне майно”. Де ви цього майна набрали? Карл Маркс заповів? Чи Фрідріх Енгельс? А може, Клара Цеткін?* (Є. Дудар). Власне питальні речення стають дієвим засобом комічного контекстуально, коли виникають внаслідок певних абсурдних припущень, нерозуміння персонажами одне одного, містять у собі відповідь, пародіювання, перекичування чийогось мовлення, а також знижену лексику: *...ви не могли б пригадати, коли була революція тисяча вісімсот сорок восьмого року?* (П. Загребельний); *“На холеру мені сей пришепелкуватий ігумен?”* – думав Нестор (В. Даниленко).

Можливості діалогу у творенні комічного ефекту не вичерпні, оскільки він оперує не окремим словом, а цілою словесною ситуацією, охоплюючи найрізноманітніші синтаксичні конструкції та лексичні засоби: *– Чи не могли б ви сказати, хто керував пугачовським повстанням? – Хто керував? – Саме так. – Я все-таки за Омеляна Пугачова* (П. Загребельний); *– І що б ти мені порадила? – запитав Гірей. – Я ж не проти. Ну, хоча б Макаренка. – Що саме? – Звісно, що – “Педагогічну поему”. – Це вірші? – зрадів Гірей, що хоч читати буде легко* (І. Сочивець); *– Давай кудись утечемо! – пропонувала вона. – Давай, – м’яко погоджувався він. – Куди скажеш. – Давай в Америку, – пропонувала вона. – Добре, давай в Америку, – не заперечував він. – Тільки в мене паспорта немає* (С. Жадан).

Результати дослідження узагальнено у висновках.

Комічне в усіх його виявах завжди викликало значне зацікавлення науковців. Його розглядали у різних аспектах: естетико-філософському, соціологічному, культурологічному, літературознавчому, лінгвістичному тощо. З погляду мовознавства комічне є лінгвостилістичною категорією, яка тісно пов’язана з такими термінопоняттями, як

експресивність, експресивні стилі, стилістичний контекст, мовна конотація, стилістичне значення, стильове забарвлення тощо.

Мова сучасної художньої літератури має в своєму арсеналі значний запас засобів гумору, сатири, іронії, сарказму, гротеску тощо. Найбільшою мірою вони виявляють себе на лексичному, фразеологічному, морфологічному і синтаксичному мовних рівнях. До найпоширеніших лексико-стилістичних засобів комічного в українській прозі кінця XX – початку XXI ст. належать авторські неологізми, запозичена і термінологічна лексика, антоніми, омоніми, власні назви, а також метафори, порівняння, перифрази, евфемізми.

Уведення письменниками авторських неологізмів, утворених переважно суфіксальним способом, основоскладанням і абрєвіацією, в мову творів сучасної української художньої прози сприяє посиленню негативної характеристики персонажів, створенню іронічних, гумористичних і сатиричних ефектів. Запозичена лексика, яку використовують письменники-прозаїки з комічною настановою, дозволяє відтворити комічні ситуації, що найчастіше пов'язані з нерозумінням значення іншомовного слова, яким користуються персонажі твору, їх неправильним або необґрунтованим вживанням, а також запобіганням перед усім іноземним і нехтуванням рідної мови. Активне залучення термінологічної лексики для характеристики мови персонажів здатне внести в тканину твору “струмінь” комічного.

Створенню комічного характеру допомагає введення автором, залежно від особливостей власного світосприймання, антонімів у мову твору, особливо контекстуальних, які мають значний стилістичний “заряд” і здатні контрастно представити читачеві предмети, явища, ознаки, дії, що надає твору комічного навантаження. Надзвичайно виразними є оригінальні авторські оксиморони, побудовані на основі антонімії. Омоніми набувають значного комічного забарвлення тоді, коли є засобами творення словесної гри, дотепів та каламбурів.

З комічною настановою письменники переважно використовують національно забарвлені власні назви: антропоніми, ергоніми, хрематоніми і топоніми, у яких найбільшою мірою закладена лінгвокраїнознавча інформація. Одні з них викликають сміх вже своїм комічним звучанням, відповідними асоціативними зв'язками, інші – набувають гумористичного, сатиричного чи іронічного забарвлення лише в контексті, у певній ситуації.

У сучасній художній прозі особливим комічним “зарядом” наділені іменникові метафори, в основі яких різногалузева термінологічна лексика, несумісна із семантикою підпорядкованого компонента. Виразним елементом комічного виступає й синекдоха, якщо називає частину тіла або одягу замість людини. Особливою комічною експресією наділені порівняння, які зіставляють реалію з предметами побуту, явищами довкілля, рослинним і тваринним світом, особами, відомими власними назвами (антропонімами, топонімами, космонімами) за різними параметрами. Перифрази вносять у мовну тканину твору своєрідний гумористичний, іронічний чи сатиричний колорит, демонструючи своєрідне бачення письменником тієї чи іншої реалії під кутом комічного. За допомогою “комічних” евфемізмів автори намагаються уникнути неблагозвучних чи лайливих слів, називання різних вад людей, їхньої аморальної поведінки, фізіологічних процесів тощо, чим викликають у читача лише сміх. Жартівливого ефекту досягають прозаїки, поєднуючи в одній реченнєвій структурі двох різних за часом, значенням і джерелом виникнення фразеологізмів; створюючи оригінальний фразеологізм на основі відомого крилатого

вислову за рахунок заміни, розширення, доповнення іншими словами, перестановки, зміни узвичасних значень або форм компонентів.

Іменники, прикметники, дієслова, прислівники створюють потужний комічний ефект, якщо вони вживаються тропейно, передусім метафорично, через що стають засобом художньо-образного вислову. Стилiстично вагомi, емоційно виразнi вони й тодi, коли використовуються як синонiми, антонiми чи омонiми, як авторськi неологiзми, запозичення, а також у складi фразеологiзмiв та синтаксичних одиниць: емоційно-оцiнних присудкiв, однорiдних компонентiв, вставлених i парцельованих конструкцiй тощо. За таких контекстних умов вони здатнi надавати висловленням комiчного забарвлення, суттєво впливаючи на розум i почуттєву сферу людини, викликаючи в неї рiзнi види смiху. Серед морфологiчних засобiв творення комiчного в мовi сучасної художньої прози також часто фiгурують займенники, числiвники, вигуки i звуконаслiдувальнi слова.

За допомогою займенникiв письменники переважно виражають негативне ставлення одного персонажа до iншого, висмiюють рiзноманiтнi людськi вади в поведiнцi (егоїзм, iнертнiсть, бездiяльнiсть, боягузтво, зверхнiсть, бюрократизм, розумову й мовленнєву обмеженiсть, запобiгання перед iноземним i под.). З цiєю метою використовують рiзнi прийоми: вживають займенники у невластивих їм формах, навмисне змiнюють рiд, число або вдiмiнок займенника, його синтаксичну функцiю, утворюють авторськi вдiзайменниковi неологiзми, нагромаджують в одному контекстi займенники рiзних значеннєвих розрядiв, нерiдко протиставляючи їx тощо.

Числiвники, вказуючи на кiлькiсть, вiк, розмiр, склад, час, лише у вiдповiдному контекстi стають засобами гумору, iронiї чи сатири. Вони допомагають автору передати людськi вади (кар'єризм, пристосуванство, жадiбнiсть, безвiдповiдальнiсть, обман, розумову обмеженiсть), протиставити умови життя i працi рiзних соцiальних верств населення, виразити алогiчнiсть описуваної ситуацiї, невiдповiднiсть мiж кiлькiстю та якiстю, бажаним i реальним.

Використання вигукiв (зокрема субстантивованих) як вагомого засобу комiчного уможливлює приховування неетичної iнформацiї, показ психоемоцiйних розладiв, реакцiй, контрасту емоцiй людей, порушень мовного етикету. Звуконаслiдування дає змогу письменникам вдатися до iмiтування з комiчною настановою звукiв тварин, людської мови, дiї механiзму, висмiяти негативну поведiнку персонажiв, рiзнi суспiльнi явища.

До найпоширенiших синтаксичних засобiв творення комiчного в сучаснiй українськiй прозi належать: присудки, однорiднi члени речення, звертання, вставленi та парцельованi конструкцiї, речення питальної модальностi.

Значний комiчний потенцiал мiстять iменнi присудки, наповненi словами негативної оцiнної семантики, зокрема жаргонiзмами та вульгаризмами, якi характеризують психiчний i фiзичний стан людини, її вдачу, зовнiшнiй вигляд, вади, антисоцiальну поведiнку. Посилюють комiчний ефект фразеологiчнi, перифразованi, антонiмiчнi присудки. Однорiднi члени речення стають засобом комiчного, оскiльки мають здатнiсть нагнiтати, надмiрно деталiзувати негативнi реалiї, ознаки чи дiї, нагромаджувати в одному контекстi абсурднi, невiдповiднi, несумiснi, суперечливi, непоєднуванi за змiстом явища, з позитивним i негативним вiдтiнком, утворюючи такi стилiстичнi фiгури чи прийоми експресивного синтаксису, як амплiфiкацiя та градацiя, асиндетон i полiсиндетон.

Комiчний характер звертань, особливо повторюваних, синонiмiчних, iнтонацiйно забарвлених, забезпечує вживання у їхньому складi книжної лексики, пестливих слiв з

відповідною настановою, метафор, зниженої та лайливої лексики, сленгу, синекдохи, старослов'янзмів, неологізмів, а також вдалі асоціації адресата, до якого звертається мовець, із предметами та явищами навколишньої дійсності.

Комізм парцельованих конструкцій зумовлений їхньою здатністю відображати несподіваний поворот розвитку подій, а також наявністю у їхній структурі багатозначних слів, паронімів, антонімів, неологізмів, запозичень, онімів, фразеологізмів, метафор, перифраз, оксиморонів, які тісно пов'язані з наступним чи попереднім контекстом. Схожими є умови функціонування вставлених конструкцій як засобів творення гумору, сатири чи іронії. Особливого комічного звучання набуває різноструктурна вставленість.

Комічного забарвлення досягають прозаїки, вживаючи в одному контексті декілька питальних конструкцій, які містять у своєму складі абсурдне припущення, логічне жартівливе твердження, інформацію для сфокусування розмови в потрібному іронічному руслі, готову відповідь, пародіювання мовлення персонажа, удаване нерозуміння певних явищ, заперечення доцільності запитань, знижену лексику.

У діалогах, які використовують з метою оформлення комічних ситуацій, нерідко сконцентровані різні мовні засоби творення комічного, що сприяє їхній особливій виразності. Комічний ефект здебільшого виникає, якщо учасники діалогу: недоречно використовують слова певної лексичної групи; наслідують чиєсь мовлення; вкладають у стрижневе слово своє значення; вдають, що не зрозуміли співрозмовника; мають слухові вади, різний мовний, інтелектуальний рівень та освітньо-культурні знання тощо.

Отже, хоч у мові відсутні спеціальні засоби для показу комічних ситуацій і характерів, письменники, послуговуючись наявними мовними ресурсами, формують цікаве, колоритне комічне тло оповіді. За допомогою лексико-фразеологічних і граматичних засобів вони вміло створюють національні типи, які є представниками українського народу, описують життя своєї нації, висміюють та засуджують вади людей і суспільні недоліки, відтворюючи об'єктивну дійсність через своє національне світо-відчуття. Крім того, у сучасних прозових текстах простежуємо явище інтелектуалізації тропів, за допомогою яких письменники вибудовують різні види комічного, найчастіше гумор і сатиру. Між ними ціла гама відтінків сміху: іронія, пародія, сарказм, гротеск тощо. Домінування певного виду комічного в кожного майстра художнього слова залежить від багатьох мовних і позамовних чинників.

У сучасних прозових текстах зафіксовані як традиційні (нерідко фольклорні), так і індивідуально-авторські мовні елементи сміхової культури з перевагою останніх. Письменники все активніше створюють нові оригінальні метафори, порівняння, перифрази, оксиморони, специфічні комічні моделі на лексичному, фразеологічному, морфологічному, синтаксичному рівнях, збагачуючи різноманітними відтінками комічні властивості українського слова й досягаючи значної експресії в змалюванні характерів і ситуацій.

Перспектива подальшого дослідження цієї проблеми може бути пов'язана з вивченням мовних засобів творення комічного в поетичних і драматичних творах українських письменників означеного періоду, а також у сучасній публіцистиці.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Кузьмич О. Я. Використання кореневої морфеми як засобу комізму в рубриці "Словничок-жартівничок" українського журналу "Перець" / О. Я. Кузьмич // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Филология.

- Социальные коммуникации. – Симферополь : Таврич. нац. ун-т им. В. И. Вернадского, 2010. – Т. 23 (62). – № 2. – Ч. 2. – С. 530 – 533.
2. Кузьмич О. Я. Головні частини мови як засоби творення комізму / О. Я. Кузьмич // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Філологічна” : [зб. наук. праць]. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2010. – Вип. 13. – С. 361 – 365.
3. Кузьмич О. Я. Лексичні засоби творення комізму / О. Я. Кузьмич // Дослідження з лексикології і граматики української мови : [зб. наук. праць / гол. ред. А. М. Поповський]. – Дніпропетровськ : ЛІТОГРАФ, 2010. – Вип. 9. – С. 158 – 165.
4. Кузьмич О. Я. Лексичні засоби комічного в мові українського журналу “Перець” (омоніми, антоніми, синоніми) / О. Я. Кузьмич // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Филология. Социальные коммуникации. – Симферополь : Таврич. нац. ун-т им. В. И. Вернадского, 2011. – Т. 24 (63). – № 2. – Ч. 1–2. – С. 418 – 422.
5. Кузьмич О. Я. Мовні засоби комічного у мові журналу “Перець” (лексико-фразеологічний аспект) / О. Я. Кузьмич // Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип. 100. – С. 95 – 97.
6. Кузьмич О. Я. Фразеологізми як засоби комічного в мові українського журналу “Перець” / О. Я. Кузьмич // Дослідження з лексикології і граматики української мови : [зб. наук. праць / гол. ред. А. М. Поповський]. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2011. – Вип. 10. – С. 139 – 145.
7. Кузьмич О. Я. Національний компонент у структурі комічного / О. Я. Кузьмич // Типологія та функції мовних одиниць : [наук. журн.] / редкол.: Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – № 2. – С. 149 – 156.
8. Кузьмич О. Я. Теоретические вопросы комизма (лингвистический аспект) / О. Я. Кузьмич // Потенциал современной науки : [научн.-производ. периодич. журн.]. – Липецк : ООО “Максимал информационные технологии”, 2014. – № 1 (февраль). – С. 128 – 131.
9. Кузьмич О. Я. Діалог як засіб комічного / О. Я. Кузьмич // Літературний процес : методологія, імена, тенденції (філологічні науки) : [зб. наук. праць]. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – № 5. – С. 166 – 169.
10. Кузьмич О. Я. Неологізми як засіб комічного / О. Я. Кузьмич // Типологія та функції мовних одиниць: [наук. журн.] / редкол.: Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – № 1(3). – С. 98 – 105.
11. Кузьмич О. Я. Основні вияви комічного (лінгвокультурологічний аспект) / О. Я. Кузьмич // Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : Видавець В. Ф. Лисенко. – 2015. – Вип. 137. – С. 593 – 595.

АНОТАЦІЯ

Кузьмич О. Я. Мовні засоби творення комічного в українській прозі кінця ХХ століття – початку ХХІ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2015.

У дисертації здійснено комплексний лінгвостилістичний аналіз засобів вираження комічного в українській художній прозі кінця ХХ століття – початку ХХІ століття,

опрацьовано основні теоретичні підходи до проблеми комічного як соціолінгво-естетичного феномена; встановлено спільні та відмінні ознаки різновидів комічного; визначено мовностилістичні параметри комічного через призму основних термінопонять стилістики; виявлено характерні мовні засоби та форми вираження комічного в українській прозі означеного періоду; схарактеризовано лексичні та фразеологічні засоби творення комічного; з'ясовано роль займенників, числівників, вигуків та інших лексико-граматичних класів слів у забезпеченні комічного ефекту; визначено стилістичний потенціал синтаксичних одиниць як репрезентантів комічного.

Ключові слова: комічне, мовні засоби творення комічного, проза, лексичні засоби творення комічного, фразеологічні засоби творення комічного, граматичні засоби творення комічного, іронія, гумор, сатира, сарказм.

АННОТАЦІЯ

Кузьмич Е. Я. Языковые средства создания комического в украинской прозе конца XX века – начала XXI века. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Восточноевропейский национальный университет им. Леси Украинки. – Луцк, 2015.

В диссертации осуществлен комплексный лингвостиллистический анализ средств создания комического в украинской художественной прозе конца XX – начала XXI века.

В работе исследованы основные теоретические подходы к проблеме комического как социолінгвоестетического феномена; установлены общие и отличительные признаки разновидностей комического; определены лингвистические параметры комического через призму главных терминопонятий стилістики; проанализированы характерные языковые средства и формы выражения комического в украинской прозе обозначенного периода; охарактеризованы лексические и фразеологические средства создания комического; выяснена роль местоимений, числительных, междометий и других лексико-грамматических классов слов в обеспечении комического эффекта; определен стилістический потенциал синтаксических единиц как репрезентаторов комического.

Показано, что комическое характеризует тот аспект эстетического освоения мира, который сопровождается смехом без сочувствия, страха и угнетения. В комической ситуации человек интуитивно понимает несоответствие между неполноценным, неидеальным содержанием явления и его формой, которая претендует на полноценность и значимость, между высокой целью и неподходящими средствами ее достижения.

Проанализировано, что яркое комическое произведение характеризует значительная сила влияния на внутренний мир человека. Факторами, которые связывают комическое с языком художественной литературы, есть средства его реализации. Отсутствие специальных средств комического делает невозможным создание комического эффекта. Языковые средства комического идентичны языковым средствам, которые используют в художественных произведениях с некомической доминантой. Задание писателя, который хочет создать произведение комического направления, состоит в умении предать языковым средствам, которые используют все писатели, комическую окраску, а также выбрать те языковые ресурсы, которые в самом языке имеют комическое качество.

Язык современной прозы имеет в своем арсенале значительный запас средств комического. Наибольшей мерой они проявляют себя на лексическом, фразеологическом и

синтаксическом уровнях языка. К наиболее распространенным лексико-стилистическим средствам комического, которые находят широкое применение в языке украинской художественной прозы относятся антонимы, омонимы, неологизмы, заимствованная и терминологическая лексика, имена собственные, метафоры, сравнения, перифразы, эвфемизмы, а также фразеологизмы.

Среди морфологических средств создания комического в языке художественной прозы чаще всего фигурируют такие части речи, как местоимения, числительные, междометия и звукоподражательные слова.

К самым распространенным синтаксическим средствам создания комического в современной украинской прозе принадлежат: сказуемые, однородные члены предложения, обращения, вставленные и парцелированные конструкции, предложения вопросительной модальности.

К тому же, в современных текстах видим интеллектуализацию тропов, при помощи которых писатели создают различные виды комического, чаще всего юмор и сатиру. Между ними целая гамма оттенков смеха: ирония, пародия, сарказм, гротеск. Доминирование определенного вида комического у каждого мастера художественного слова зависит от многих языковых и внеязыковых факторов.

Ключевые слова: комическое, проза, языковые средства создания комического, лексические средства комического, фразеологические средства комического, грамматические средства комического, юмор, ирония, сатира, сарказм.

ANNOTATION

Kuzmych O. J. The linguistic means of the creation of comic in the Ukrainian prose the end of XX century – beginning of XXI century. – Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.01 – Ukrainian Language. – Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, 2015.

The dissertation is devoted to the complex research of the lingual and stylistic of the means of the comic in the Ukrainian prose the end of XX century – beginning of XXI century. The main theoretical approaches to the comic as social lingual and aesthetic phenomenon are processed. The common and different kinds of the varieties of comic are given. The linguistic and stylistic options of the comic through prism of the main concepts and terms are analyzed. The typical language means and forms of the expression of comic in the Ukrainian prose of the appointed period are motivated. Lexical and phraseology means of the creation of comic are characterized. The role of pronouns, numerals, interjections and others lexical and grammatical classes of the words to provide of the comic effect are found. The stylistic potential of the syntactical units as an expression of comic is defined.

Key words: comic, prose, linguistic means of the creation of comic, lexical means of comic, phraseology means of comic, grammatical means of comic, humor, irony, satire, sarcasm.

Підписано до друку 22.09.2015 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Обсяг 0,9 ум. друк. арк. 0,9 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 133. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Бойка, 1, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.

